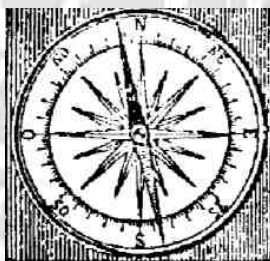

NIEPEŁNOSPRAWNI

AKTYWNE FORMY POMOCY NA RYNKU PRACY

Stan prawny na dzień 1 września 2008 r.

WYDANIE III

Poznaj

Swoje

Prawa

WYDANIE I REDAKCJA:

Stowarzyszenie Klon/Jawor

ul. Szpitalna 5/5

00-031 Warszawa

tel. (0-22) 828 91 28

fax (0-22) 828 91 29

e-mail: klon@klon.org.pl

<http://www.klon.org.pl>

<http://www.ngo.pl>

© Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2008

Wykorzystywanie fragmentów lub całości tekstów broszur z serii „Poznaj Swoje Prawa” wyłącznie za zgodą wydawcy.

FINANSOWANIE:

**Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób
Niepełnosprawnych w ramach programu
PARTNER III**

*opracowanie: Anna Kuć, Ewa Bartoszyńska
Rafał Kowalski (Stowarzyszenie Klon/Jawor)*

NIEPEŁNOSPRAWNI AKTYWNE FORMY POMOCY NA RYNKU PRACY

*Stan prawny na dzień 1 września 2008 r.
wydanie III*

Spis treści

I. Wstęp	2
II. Niepełnosprawni w ustawie o promocji zatrudnienia	3
Kto może korzystać z pomocy powiatowych urzędów pracy.....	4
Niepełnosprawni posiadający status osoby bezrobotnej.....	5
Niepełnosprawni posiadający status osoby poszukującej pracy.....	7
Niepełnosprawni jako osoby w szczególnej sytuacji na rynku pracy – przygotowanie zawodowe.....	8
Szkolenia, staże, prace interwencyjne.....	9
III. Zatrudnienie socjalne	11
Do kogo mają zastosowanie przepisy ustawy – wykluczenie społeczne.....	12
Centra integracji społecznej.....	13
Kluby integracji społecznej.....	15
Na czym polega zatrudnienie wspierane.....	16
IV. Spółdzielnie socjalne	16
Kto zakłada spółdzielnie socjalne.....	17
Uprawnienia spółdzielni socjalnych i ich członków.....	19
V. Zatrudnianie osób niepełnosprawnych w organizacjach pozarządowych	20
Organizacje to też pracodawcy.....	21

I. WSTĘP

Wskaźnik zatrudnienia niepełnosprawnych w Polsce jest jednym z najniższych w Europie. Od kilku lat poziom zatrudnienia niepełnosprawnych wynosi niezmiennie kilkanaście procent, podczas gdy w krajach Unii pracuje co druga osoba niepełnosprawna. Osobom niepełnosprawnym bardzo trudno jest znaleźć zatrudnienie na otwartym rynku pracy – najczęściej niepełnosprawnych pracuje w zakładach pracy chronionej. Niepełnosprawni nie są w powszechnej opinii dobrymi pracownikami. Pracodawcy boją się ich zatrudniać, przekonani o niewielkiej przydatności niepełnosprawnych, a także wystraszeni większymi kosztami, które w ich przekonaniu pojawiają się przy zatrudnieniu niepełnosprawnego (a nie ma ich kiedy dają pracę sprawnemu kandydatowi). Aby złagodzić uprzedzenia pracodawców, jak również wyrównać szanse niepełnosprawnych (z których zatrudnieniem rzeczywiście często wiążą się dodatkowe koszty) stworzono system pomocy. System ten, polegający na dofinansowaniu do zatrudnienia, refundacjach i innych uprawnieniach pracodawców osób niepełnosprawnych, opisuje ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Uprawnienia niepełnosprawnych pracowników z ustawy o rehabilitacji zawodowej (...) omówiliśmy w opracowaniu z serii „Poznaj Swoje Prawa” pt. *„Niepełnosprawni – rehabilitacja zawodowa i społeczna”*. Z kolei warunki rejestrowania i prowadzenia działalności gospodarczej oraz zatrudnienia w systemie telepracy, pod kontem osób niepełnosprawnych opisaliśmy w publikacji *„Niepełnosprawni – działalność gospodarcza i telepraca”*.

Poniższe opracowanie koncentruje się na systemach pomocy wykraczających poza wsparcie z ustawy rehabilitacyjnej. Takim systemem, z którego mogą korzystać niepełnosprawni, jest system pomocy osobom bezrobotnym. Jego zasady opisano w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Chociaż niepełnosprawni pobierający renty i inne świadczenia nie mogą zostać osobami bezrobotnymi (uzyskać statusu osoby bezrobotnej) to jednak mają możliwość rejestrowania się w powiatowych urzędach pracy jako poszukujący pracy.

Zarejestrowani niepełnosprawni znajdują się wśród 7 grup wyróżnionych przez ustawę. Są w *szczególnej sytuacji na rynku pracy* i m.in. z tego tytułu przysługuje im pomoc.

Niepełnosprawnym łatwiej jest również znaleźć pracę dzięki rozwijającej się ekonomii społecznej. Powstające centra integracji społecznej oraz spółdzielnie socjalne pozwalają poczuć się wartościowym pracownikiem, osobom marginalizowanym, których szanse na rynku otwartym i komercyjnym są bliskie zeru.

Także organizacje pozarządowe, dobrze rozumiejące problemy społeczne, tworzą dogodne warunki do przyjęcia w poczet swoich pracowników osoby niepełnosprawne. Kiedy działalność ngo-sów przestanie być postrzegana w kategoriach pracy społecznej, wolontarystycznej, niezwiązanej z wydatkami na personel czy administrację, organizacje staną się ważnym pracodawcą, szczególnie dla grup odrzucanych przez rynek pracy, a więc również i dla osób niepełnosprawnych.

II. NIEPEŁNOSPRAWNI W USTAWIE O PROMOCJI ZATRUDNIENIA

Podstawa prawna:

- *ustawa z dn. 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tekst jednolity Dz. U. z 2008 r., Nr 69, poz. 415 z późn. zm.),*
- *ustawa z dn. 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (tekst jednolity Dz. U. z 2008 r., Nr 14, poz. 92).*

Promocja zatrudnienia to pomoc dla osób niemogących znaleźć pracy, tracących pracę, szukających nowego miejsca zatrudnienia. W ustawie opisano instrumenty i usługi rynku pracy, takie jak szkolenia, pośrednictwo i poradnictwo, dodatki aktywizacyjne i różnego rodzaju dofinansowania. Wsparcie polega na kreowaniu warunków mających skłaniać pracodawców do tworzenia miejsc pracy. Skierowane jest również do samych bezrobotnych, którym pomaga się szukać pracy, przygotowuje do niej (szkoli, przekwalifikowuje), zwiększa ich mobilność, motywuje. Pomocą dla tych, którzy nie-

pracując tracą źródła utrzymania są zasiłki. Instytucją wypłacającą zasiłki jest powiatowy urząd pracy (PUP). Urzędy pracy oprócz przyznawania świadczeń pieniężnych, wykonują również inne działania opisywane i zalecane przez ustawę. To do nich najczęściej zwracać się będą osoby bezrobotne oczekujące wsparcia, w tym również bezrobotni i poszukujący pracy niepełnosprawni.

Kto może korzystać z pomocy powiatowych urzędów pracy

Z pomocy powiatowego urzędu pracy mogą korzystać wszystkie zarejestrowane w nim osoby. Zakres i rodzaj pomocy urzędu pracy uzależniony jest od statusu danej osoby. Osoba zarejestrowana może posiadać status bezrobotnego lub status poszukującego pracy.

Gdzie należy się rejestrować

W powiatowym urzędzie pracy (PUP):

- 1) w stałym, lub
- 2) czasowym miejscu zameldowania, albo
- 3) w miejscu aktualnego pobytu (osoby, które nie posiadają meldunku).

Osoby niemające meldunku lub posiadające stałe zameldowanie w innej miejscowości niż miejsce czasowego zameldowania składają oświadczenie, iż nie są zarejestrowane w innym urzędzie pracy jako osoby bezrobotne. Osoba poszukująca pracy może być zarejestrowana jako poszukująca pracy (ale nie bezrobotna) w więcej niż jednym urzędzie pracy.

Dokumenty wymagane przy rejestracji

Przy rejestracji osoba **niepełnosprawna** przedkłada do wglądu:

- dowód osobisty lub inny dokument tożsamości,
- dyplom, świadectwo ukończenia szkoły lub świadectwo szkolne albo zaświadczenie o ukończeniu kursu lub szkolenia (czyli dokumenty potwierdzające wykształcenie),
- świadectwa pracy oraz inne dokumenty niezbędne do ustalenia jej uprawnień,
- dokument stwierdzający przeciwwskazania do wykonywania określonych prac, oraz

→ **dokument potwierdzający stopień niepełnosprawności.**

Może to być orzeczenie określające grupę inwalidzką, orzeczenie o niezdolności do pracy lub orzeczenie o stopniu niepełnosprawności (szerzej rodzaje orzeczeń opisane zostały w opracowaniu z serii „Poznaj Swoje Prawa” pt. „Niepełnosprawni – orzecznictwo rentowe i pozarentowe”).

Zasady rejestracji w urzędzie pracy, prawo do zasiłku i inne uprawnienia osób bezrobotnych (nie tylko niepełnosprawnych) omawiamy w opracowaniu z serii „Poznaj Swoje Prawa” pt. „Bezrobotni – pomoc, rejestracja, uprawnienia”.

Niepełnosprawni posiadający status osoby bezrobotnej

Osoba bezrobotna (w świetle ustawy o promocji zatrudnienia), to osoba która ukończyła 18 lat, ale nie ukończyła 60 lat w przypadku kobiet i 65 lat w przypadku mężczyzn:

- niezatrudniona i niewykonująca innej pracy zarobkowej,
- nieucząca się w szkole, z wyjątkiem szkół dla dorosłych lub szkół wyższych (gdzie studiuje w formie studiów niestacjonarnych),
- zarejestrowana w powiatowym urzędzie pracy,
- poszukująca zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej.

Warunkiem uzyskania statusu osoby bezrobotnej jest również posiadanie zdolności i gotowości do podjęcia zatrudnienia, w przypadku osób niepełnosprawnych, w co najmniej połowie wymiaru czasu pracy (czyli co najmniej na pół etatu).

Statusu bezrobotnego nie może mieć ta osoba niepełnosprawna, która nabyła uprawnienia do renty z tytułu niezdolności do pracy, renty szkoleniowej, renty socjalnej lub zasiłku stałego.

Osoba niepełnosprawna traci status bezrobotnego, jeśli otrzyma pożyczkę z PFRON na prowadzenie działalności gospodarczej lub jednorazowe środki na podjęcie tej

działalności albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej („pożyczki” i „środki” to formy wsparcia przysługujące niepełnosprawnym na podstawie ustawy o rehabilitacji; pożyczki funkcjonowały do połowy 2007 r., kiedy to zastąpiono je dotacją nazwaną w ustawie „jednorazowe środki”).

Prawo do zasiłku

Jedno z uprawnień osoby bezrobotnej, to prawo do zasiłku. Jednak nie każdy zarejestrowany bezrobotny ma prawo do zasiłku.

Aby zasiłek przysługiwał, osoba bezrobotna musi spełnić dwa warunki:

- 1) urząd pracy nie ma dla niej propozycji odpowiedniej pracy, stażu, przygotowania zawodowego w miejscu pracy, prac interwencyjnych lub robót publicznych,
- 2) w okresie 18 miesięcy poprzedzających dzień zarejestrowania w urzędzie pracy, łącznie przez okres co najmniej 365 dni, była zatrudniona i osiągała wynagrodzenie w kwocie co najmniej minimalnego wynagrodzenia za pracę.

Za zatrudnienie uważa się również inne formy świadczenia pracy, m.in. umowę zlecenia, prowadzenie działalności gospodarczej, jeśli odprowadzana była składka na ubezpieczenia społeczne i Fundusz Pracy od kwoty co najmniej minimalnego wynagrodzenia. Do okresu zatrudnienia wlicza się m.in. okresy służby wojskowej, urlopu wychowawczego oraz okresy pobierania zasiłków: chorobowego, macierzyńskiego i świadczenia rehabilitacyjnego, jeśli były one przyznane po ustaniu zatrudnienia i jeśli podstawę wymiaru tych świadczeń (z uwzględnieniem składek na ubezpieczenie społeczne) stanowiła kwota co najmniej najniższego wynagrodzenia.

Osoby niepełnosprawne, które utraciły orzeczenie o niepełnosprawności mogą otrzymać zasiłek dla bezrobotnych, jeśli przed zarejestrowaniem pobierały rentę z tytułu niezdolności do pracy lub rentę szkoleniową.

Wysokość zasiłku dla bezrobotnych jest taka sama w przypadku osób pełnosprawnych, jak i niepełnosprawnych. Różnice w wysokości zasiłku uzależnione są od

stażu pracy osoby bezrobotnej. Podstawowa kwota zasiłku dla bezrobotnych – **551,80 zł** (od 1 czerwca 2008 r.). Kwota zmienia się co roku.

Więcej na temat zasad wypłacania zasiłku dla bezrobotnych piszemy w opracowaniu z serii „Poznaj Swoje Prawa” pt. „*Bezrobotni – pomoc, rejestracja, uprawnienia*”.

Niepełnosprawni posiadający status osoby poszukującej pracy

Zgodnie z wyżej przedstawioną definicją osoby bezrobotnej, osoba niepełnosprawna, która pobiera rentę z tytułu niezdolności do pracy, zasiłek stały, rentę socjalną, czy rentę rodzinną (w kwocie większej niż 50% minimalnego wynagrodzenia) nie może być zarejestrowana w PUP jako osoba bezrobotna (nie może otrzymać statusu osoby bezrobotnej). Osoba niepełnosprawna, mająca prawo do jakiegoś świadczenia może być jednak zarejestrowana jako poszukująca pracy.

Jako osoba poszukująca pracy, może być też zarejestrowana osoba zatrudniona, która zgłasza zamiar podjęcia innej pracy, pracy dodatkowej lub w wyższym wymiarze czasu pracy.

Uprawnienia osoby poszukującej pracy

Warunkiem nabycia opisanych poniżej uprawnień jest zarejestrowanie się w PUP jako osoba poszukująca pracy. Procedura rejestracji osoby poszukującej pracy jest taka sama jak osoby bezrobotnej (o rejestracji pisaaliśmy w rozdziale „*Kto może korzystać z pomocy powiatowych urzędów pracy*”). Każda osoba zarejestrowana jako poszukująca pracy może korzystać z następujących form pomocy:

- pośrednictwa pracy,
- usług EURES (sieć europejskich służb zatrudnienia),
- poradnictwa zawodowego i informacji zawodowej,
- pomocy w aktywnym poszukiwaniu pracy – szkolenia z zakresu umiejętności poszukiwania pracy i zajęcia aktywizacyjne – prowadzonej w ramach klubów pracy, centrów informacji i planowania kariery zawodowej,

- projektów lokalnych (dodatkowo, jeśli dany PUP prowadzi projekty lokalne mające na celu aktywizację zawodową bezrobotnych, mogą korzystać z nich osoby poszukujące pracy. Zasady korzystania z takich projektów, powinny być udostępniane w PUP).

Powyższe uprawnienia ma również osoba zarejestrowana w PUP jako bezrobotna.

Dla pozostałych (opisanych niżej) uprawnień osób niepełnosprawnych poszukujących pracy, ważne będzie czy są to osoby pozostające czy niepozostające w zatrudnieniu. Niepełnosprawni, którzy mają pracę nie skorzystają z wielu form pomocy przysługujących niepełnosprawnym poszukującym pracy i niepozostającym w zatrudnieniu.

Niepełnosprawni jako osoby w szczególnej sytuacji na rynku pracy – przygotowanie zawodowe

W ustawie o promocji zatrudnienia osoby bezrobotne niepełnosprawne wymienione są jako jedna z grup będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy (art. 49). Mogą więc skorzystać ze szczególnych form pomocy, takich jak np. przygotowanie zawodowe w miejscu pracy, bez nawiązania stosunku pracy. Dotyczy to zarówno niepełnosprawnych zarejestrowanych jako bezrobotni, jak i niepełnosprawnych poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu.

Przygotowanie zawodowe w miejscu pracy polega na zdobywaniu nowych kwalifikacji lub umiejętności zawodowych. Przygotowanie odbywa się na podstawie umowy zawartej przez starostę z pracodawcą (takim pracodawcą może być również organizacja pozarządowa), według programu określonego w umowie. Przy ustalaniu programu powinny być uwzględnione predyspozycje psychofizyczne i zdrowotne, poziom wykształcenia oraz dotychczasowe kwalifikacje zawodowe osoby kierowanej do przygotowania zawodowego. Program powinien określać:

- nazwę zawodu lub specjalności, której program dotyczy,

- zakres zadań wykonywanych przez bezrobotnego,
- rodzaj uzyskiwanych kwalifikacji lub umiejętności zawodowych,
- sposób potwierdzenia nabytych kwalifikacji lub umiejętności zawodowych,
- opiekuna osoby objętej programem przygotowania zawodowego.

Przygotowanie zawodowe może trwać maksymalnie 6 miesięcy.

Osobie bezrobotnej w trakcie przygotowania przysługuje stypendium w wysokości 140% zasiłku dla bezrobotnych. Za okres, w którym wypłacane jest stypendium nie przysługuje zasiłek dla bezrobotnych, a więc osoba skierowana do odbycia przygotowania zawodowego, która ma ustalone prawo do zasiłku dla bezrobotnych w okresie pobierania stypendium, nie będzie otrzymywała zasiłku dla bezrobotnych.

Osoba odbywająca przygotowanie zawodowe w miejscu pracy ma prawo do dni wolnych. Przyznawane są one na jej wniosek. Wymiar urlopu to dwa dni wolne za każde przepracowane 30 dni kalendarzowych. Dni wolne są płatne, a więc wypłacane jest za nie stypendium.

Przed skierowaniem do odbycia przygotowania zawodowego osoba bezrobotna może być wysłana na badania lekarskie mające na celu stwierdzenie zdolności tej osoby do wykonywania danej pracy (koszty badań zostaną sfinansowane ze środków Funduszu Pracy, tzn. nie obciążą osoby bezrobotnej).

Szkolenia, staże, prace interwencyjne

Osoby niepełnosprawne, niepozostające w zatrudnieniu, które jednocześnie są zarejestrowane jako poszukujące pracy oraz niepełnosprawni posiadający status bezrobotnego mogą korzystać z niżej wymienionych form pomocy:

- szkoleń,
- stażu,
- prac interwencyjnych,
- zwrotu kosztów dojazdu i zakwaterowania,

→ przygotowania zawodowego w miejscu pracy (tę formę opisaliśmy już w poprzednim rozdziale).

Te dodatkowe uprawnienia wynikają z art. 11 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

Szkolenia

Osoba niepełnosprawna, zarejestrowana w urzędzie pracy może zostać skierowana na szkolenie. Szkolenie daje możliwość nabycia kwalifikacji zawodowych (w przypadku ich braku) lub zmiany/ uzupełnienia kwalifikacji (jeśli np. z naszymi dotychczasowymi kwalifikacjami nie możemy znaleźć zatrudnienia). Szkolenie może również dotyczyć aktywnego poszukiwania pracy.

Należy pamiętać, że osoba, która z własnej winy nie ukończy szkolenia, jest zobowiązana do zwrotu jego kosztów. Nie dotyczy to sytuacji, kiedy powodem nieukończenia szkolenia było podjęcie pracy.

Skierowanie na szkolenie powinno być poprzedzone określeniem przez doradcę zawodowego urzędu pracy predyspozycji do wykonywania zawodu uzyskanego w wyniku szkolenia. Szkolenie może być też poprzedzone skierowaniem na specjalistyczne badania lekarskie.

Więcej o szkoleniach osób niepełnosprawnych piszemy w opracowaniu z serii „Poznaj Swoje Prawa” pt. „*Niepełnosprawni – rehabilitacja zawodowa i społeczna*”.

Staże

Staże to pomoc dla bezrobotnych do 25 r. życia. Osoba niepełnosprawna, aby z nich korzystać nie musi posiadać statusu osoby bezrobotnej. Musi jednak spełniać kryterium wieku.

Urząd pracy może skierować bezrobotnego, który nie ma doświadczenia zawodowego na staż u danego pracodawcy. Celem stażu jest nabycie umiejętności praktycznych. Staż może trwać do 12 miesięcy. Podczas stażu nie zostaje nawiązany stosunek pracy, a formą wynagrodzenia jest stypendium w wysokości 140% zasiłku dla bezrobotnych. Zasady i warunki odbywania stażu są podobne do zasad i warunków odbywania przygotowania zawodowego, jednak staże mogą trwać dłużej (do 12 miesięcy).

Prace interwencyjne

Osoba niepełnosprawna może starać się o skierowanie do pracy w ramach prac interwencyjnych. Prace interwencyjne to zatrudnienie, które następuje w wyniku umowy zawartej przez pracodawcę ze starostą. Pracodawcy zatrudniającemu osobę w ramach prac interwencyjnych starosta zwraca część kosztów zatrudnienia (koszty wynagrodzenia, wypłaconych nagród, składek na ubezpieczenie społeczne). Wielkość pomocy ustalana jest w umowie ze starostą. Koszty zatrudnienia (zwykle ich ustalona część) mogą być zwracane (refundowane):

- przez okres 12 miesięcy, lub
- przez okres 18 miesięcy (jeśli zwrot będzie dotyczył kosztów ponoszonych co drugi miesiąc).

Zwrot kosztów przejazdów lub zakwaterowania

Może nastąpić, jeśli osoba podejmuje zatrudnienie, rozpoczyna staż, przygotowanie zawodowe w miejscu pracy, bądź uczestniczy w szkoleniu na podstawie skierowania urzędu poza miejscem zamieszkania. Zwrot kosztów przejazdu nie zostanie przyznany, jeśli wynagrodzenie uzyskiwane przez skierowanego przekracza 200% minimalnego wynagrodzenia za pracę. W przypadku zwrotu kosztów zakwaterowania czas dojazdu i powrotu do miejsca stałego zamieszkania musi wynosić ponad 3 godziny (i w związku z tym skierowany decyduje się na zakwaterowanie w miejscowości, w której podejmuje pracę). Zwrot dokonywany jest maksymalnie przez 12 miesięcy.

III. ZATRUDNIENIE SOCJALNE

Podstawa prawna:

- *ustawa z dn. 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. z 2003 r., Nr 122, poz. 1143 z późn. zm.)*

Od połowy 2007 r. osoby niepełnosprawne wymieniane są przez ustawę o zatrudnieniu socjalnym, jako jedna z ośmiu grup, do których mają zastosowanie przepisy ustawy, czyli wsparcie w niej opisane. Jednak ustawa o zatrudnieniu socjalnym, podobnie zresztą jak ustawa o promocji zatrudnienia, nie jest aktem prawnym skonstruowanym wyłącznie z myślą o osobach niepełnosprawnych. Znaczna część niepełnosprawnych – ze

względu na uprawnienia do renty z tytułu niezdolności do pracy – nie skorzysta z pomocy centrów i klubów integracji. Jednak już osoby otrzymujące rentę socjalną mogą liczyć na wsparcie (będą to osoby, których niepełnosprawność powstała w młodym wieku).

Warto pamiętać, że zatrudnienie socjalne ma m.in. przygotować osoby marginalizowane do zakładania spółdzielni socjalnych (*piszemy o tym w kolejnym rozdziale*). Niepełnosprawni są wskazywani jako członkowie i założyciele takich spółdzielni. Warto więc, aby choć niektórzy z nich wzięli udział we wstępnej fazie kształtowania postaw i umiejętności przydatnych przyszłym członkom-pracownikom spółdzielni, którą jest właśnie zatrudnienie socjalne.

Do kogo mają zastosowanie przepisy ustawy – wykluczenie społeczne

Przepisy ustawy o zatrudnieniu socjalnym stosuje się w szczególności do:

- bezdomnych realizujących indywidualny program wychodzenia z bezdomności,
- uzależnionych od alkoholu, po zakończeniu programu psychoterapii w zakładzie leczenia odwykowego,
- uzależnionych od narkotyków lub innych środków odurzających, po zakończeniu programu terapeutycznego w zakładzie opieki zdrowotnej,
- chorych psychicznie, w rozumieniu przepisów o ochronie zdrowia psychicznego (*ustawa z dn. 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego, Dz. U. z 1994 r., Nr 111, poz. 535 z późn. zm.*),
- długotrwale bezrobotnych w rozumieniu przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (*chodzi o bezrobotnego pozostającego w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego w miejscu pracy*),
- zwalnianych z zakładów karnych,
- uchodźców realizujących indywidualny program integracji,

→ **osób niepełnosprawnych, w rozumieniu przepisów o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych**

(czyli osób, które mają orzeczenie o niepełnosprawności, niezdolności do pracy lub grupie inwalidzkiej),
*którzy podlegają **wykluczeniu społecznemu** i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym (art. 1 ustawy o zatrudnieniu socjalnym).*

Zatrudnienie socjalne opisane w ustawie z 13 czerwca ca to:

- 1) zajęcia prowadzone przez centra integracji społecznej,
- 2) zajęcia w klubach integracji społecznej,
- 3) zatrudnienie wspierane.

Centra integracji społecznej

Mogą być tworzone przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta (czyli przed administrację samorządową na poziomie gminy) lub przez organizację pozarządową. Status centrum nadaje się na okres 5 lat.

Centrum prowadzi **reintegrację społeczną i zawodową**. Dla osób korzystających z jego pomocy, biorących udział w zajęciach, oznacza to:

- kształcenie umiejętności pozwalających na pełnienie ról społecznych i osiąganie pozycji społecznych dostępnych osobom niepodlegającym wykluczeniu społecznemu,
- nabywanie umiejętności zawodowych oraz przyuczenie do zawodu, przekwalifikowanie lub podwyższanie kwalifikacji zawodowych,
- naukę planowania życia i zaspokajania potrzeb własnym staraniem, zwłaszcza przez możliwość osiągnięcia własnych dochodów przez zatrudnienie lub działalność gospodarczą,
- uczenie umiejętności racjonalnego gospodarowania posiadanymi środkami pieniężnymi.

W ramach reintegracji zawodowej centrum może prowadzić działalność wytwórczą, handlową lub usługową oraz działalność wytwórczą w rolnictwie (ale nie może prowadzić działalności polegającej na wytwarzaniu lub handlu wyrobami przemysłu paliwowego, tytoniowego, wyrobami alkoholowymi i wyrobami z metali szlachetnych).

Uczestnicy centrum

Aby zostać uczestnikiem zajęć w centrum należy złożyć wniosek. Wniosek może też, za zgodą osoby zainteresowanej, złożyć zakład lecznictwa odwykowego, powiatowe centrum pomocy rodzinie, urząd pracy, ośrodek pomocy społecznej, organizacja pozarządowa lub klub integracji społecznej. Wniosek opiniowany jest przez pracownika socjalnego ośrodka pomocy społecznej właściwego dla miejsca zamieszkania lub pobytu osoby kierowanej do centrum. Ostateczne przyjęcie do centrum następuje po podpisaniu indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego.

Uczestnicy CIS biorą udział w pracach centrum i otrzymują świadczenie integracyjne. Przysługuje im też jeden posiłek dziennie. Pierwszy miesiąc jest miesiącem próbnym. Czas dziennego pobytu uczestnika w centrum nie może być krótszy niż 6 godzin. Uczestnicy nabywają utracone umiejętności zawodowe, uczą się gospodarować swoimi pieniędzmi, a przede wszystkim mają odzyskać wiarę w swoje możliwości. Uczestnikom zajęć przysługuje świadczenie integracyjne w wysokości 50% zasiłku dla bezrobotnych (za 1 miesiąc – w tzw. okresie próbnym) oraz w wysokości zasiłku dla bezrobotnych (na kolejne miesiące uczestnictwa w zajęciach centrum). Kierownik centrum może przyznać uczestnikowi zajęć motywacyjną premię integracyjną, biorąc pod uwagę aktywną postawę i postępy w reintegracji społecznej i zawodowej. Przyznawana jest ona w wysokości do 20% świadczenia integracyjnego.

Uczestnicy, po opuszczeniu centrum (po 12, a w wyjątkowych przypadkach po 18 miesiącach), powinni trafić na wspierany rynek pracy. Mogą podjąć zatrudnienie (wspierane) u pracodawcy, lub rozpocząć wspólną działalność gospodarczą prowadzoną w oparciu o spółdzielnię socjalną. Mogą też oczywiście, po opuszczeniu

centrum, trafić od razu na otwarty rynek, czyli bez dalszej pomocy rozpocząć zatrudnienie.

Kluby integracji społecznej

Klub integracji może założyć gmina lub organizacja pozarządowa. Kluby prowadzą działania o charakterze terapeutycznym, zatrudnieniowym i samopomocowym. Warunkiem uczestnictwa w klubie jest realizacja kontraktu socjalnego (rodzaj umowy przewidziany w ustawie o pomocy społecznej, w której spisane są m.in. obowiązki osoby, której udziela się wsparcia). Okres uczestnictwa ustalany jest indywidualnie z każdym z uczestników.

W klubach można organizować i prowadzić w szczególności:

- 1) *działania mające na celu pomoc w znalezieniu pracy na czas określony lub na czas wykonania określonej pracy, w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu pracy, u pracodawców, wykonywania usług na podstawie umów cywilnoprawnych oraz przygotowanie do podjęcia zatrudnienia;*
- 2) *poradnictwo prawne;*
- 3) *działalność samopomocową w zakresie zatrudnienia, spraw mieszkaniowych i socjalnych.*
- 4) *prace społecznie użyteczne (to prace wykonywane przez bezrobotnych bez prawa do zasiłku, organizowane przez gminę w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, organizacjach lub instytucjach zajmujących się pomocą charytatywną lub na rzecz społeczności lokalnej – do tych prac kieruje bezrobotnego starosta);*
- 5) *roboty publiczne (to zatrudnienie bezrobotnego w okresie do 12 miesięcy przy wykonywaniu prac organizowanych przez gminy, organizacje pozarządowe i inne podmioty, jeżeli prace te są dofinansowane ze środków np. samorządu terytorialnego, budżetu państwa, funduszy celowych; w ramach robót publicznych gminy organizują np. prace porządkowe, konserwatorskie i remontowe itp.).*

Na czym polega zatrudnienie wspierane

Po zakończeniu zajęć w centrum integracji lub w uzasadnionych przypadkach przed ich zakończeniem, urząd pracy kieruje uczestnika zajęć do pracy u pracodawcy lub w centrum. Urząd refunduje określony procent wynagrodzenia skierowanej osoby przez 12 miesięcy jej zatrudnienia (100% w pierwszych 3 miesiącach, 80% w kolejnych 3 miesiącach i 60% w pozostałych 6 miesiącach). Pracodawca lub centrum zobowiązuje się zatrudnić takiego pracownika przez co najmniej 12 miesięcy. Urząd może również wspomóc finansowo uczestników centrum w zakładaniu spółdzielni socjalnej. Wsparcie polega na refundacji 80% kosztów pomocy prawnej, konsultacji i doradztwa w podjęciu działalności, jednak w wysokości nieprzekraczającej przeciętnego wynagrodzenia.

IV. SPÓŁDZIELNIE SOCJALNE

Podstawa prawna:

- *ustawa z dn. 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz. U. z 2006 r., Nr 94, poz. 651),*
- *ustawa z dn. 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze (Dz. U. z 2003 r., Nr 188, poz. 1848 z późn. zm.).*

Możliwość tworzenia spółdzielni socjalnych pojawiła się w połowie 2004 r. wraz z nową ustawą bezrobociową, czyli ustawą z 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Ustawa o promocji zatrudnienia dodała dział poświęcony spółdzielniom socjalnym do ustawy Prawo spółdzielcze. Obecnie zasady zakładania i prowadzenia spółdzielni socjalnych opisane są w oddzielnej ustawie. Nowa ustawa poświęcona wyłącznie spółdzielniom socjalnym, rozwija ideę spółdzielni, opisuje zasady jej zakładania i prowadzenia, wylicza uprawnienia spółdzielni socjalnych. Ze względu na typ i formę prowadzonej działalności – chodzi o działalność spółdzielczą – dla osób współpracujących w ramach spółdzielni socjalnej nadal ważne są również ogólne regulacje dotyczące spółdzielczości, zapisane w prawie spółdzielczym.

Spółdzielnie socjalne to specjalny rodzaj spółdzielni, tworzonych przez określone grupy osób, które mogą liczyć na wsparcie i specjalne uprawnienia w prowadzeniu działalności. Spółdzielnie mają więc zwiększać szanse bezrobotnych, niepełnosprawnych i innych kategorii podlegających marginalizacji, na zatrudnienie, uzyskiwanie dochodu, poprawę swojej sytuacji materialnej i życiowej.

Spółdzielnie mogą prowadzić różną działalność: od prac porządkowych, remontowych przez catering (przygotowanie kanapek, sałatek na imprezy, konferencje) po usługi internetowe (jak np. tworzenie stron www, skład publikacji). Osoby zakładające spółdzielnie muszą oczywiście wiedzieć co chcą robić – jaki mają pomysł na działalność. Oceniają przy tym swoje umiejętności oraz lokalne potrzeby (czy i komu uda się sprzedać oferowane usługi lub produkty).

Spółdzielnie socjalne to możliwość *wspólnej pracy dla osób, które w pojedynkę miałyby trudności z prowadzeniem działalności gospodarczej. Ta forma wspólnej pracy pozwala takim osobom na tworzenie sobie (podkr. red.) miejsc pracy, a także realizuje ważne cele społeczne, takie jak tworzenie więzi międzyludzkich oraz reintegrację społeczną* (fragment uzasadnienia do projektu ustawy o spółdzielniach socjalnych).

Kto zakłada spółdzielnie socjalne

Spółdzielnia socjalna (podobnie jak i inne spółdzielnie, o których mówi prawo spółdzielcze) jest dobrowolnym zrzeszeniem osób, prowadzącym działalność gospodarczą w interesie swoich członków i w oparciu o ich osobistą pracę. *Przedmiotem działalności spółdzielni socjalnej jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę członków* (art. 2 ust. 1 ustawy o spółdzielniach socjalnych). Do założenia spółdzielni socjalnej potrzeba co najmniej 5 osób.

Spółdzielnię socjalną mogą zakładać:

- osoby bezrobotne (czyli zarejestrowane w urzędzie pracy i spełniające inne kryteria opisane w ustawie o promocji zatrudnienia),

- osoby, o których mówi ustawa o zatrudnieniu socjalnym (osoby wymieniane w poprzednim rozdziale „Zatrudnienie socjalne”),
- **osoby niepełnosprawne** w rozumieniu ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (czyli osoby, które mają orzeczenie o niepełnosprawności, niezdolności do pracy lub grupie inwalidzkiej).

Założyciele spółdzielni (wymienieni powyżej) muszą mieć pełną zdolność do czynności prawnych (założyciele nie mogą być więc niepełnoletni lub całkowicie ubezwłasnowolnieni). Jednak od członka („niezałożyciela”) nie wymaga się takiej pełnej zdolności – wystarczy ograniczona zdolność do czynności prawnych (taką ograniczoną zdolność mają np. osoby częściowo ubezwłasnowolnione).

Praca w spółdzielni, a także zarządzanie spółdzielnią opiera się na wspólnym zaufaniu członków i bliskich relacjach. Sprzyja temu wielkość przedsięwzięcia – spółdzielnie socjalne nie powinny przekraczać 50 członków.

Powołując do życia spółdzielnię socjalną i nadając jej określoną nazwę, należy zawrzeć w nazwie sformułowanie „Spółdzielnia Socjalna”. Spółdzielcy uchwalają statut i rejestrują spółdzielnię w Krajowym Rejestrze Sądowym.

Rejestracja jest bezpłatna – ustawa o spółdzielniach socjalnych zwalnia spółdzielców z obowiązku wniesienia opłaty za wpis do rejestru oraz z opłaty za ogłoszenie tego wpisu w Monitorze Sądowym i Gospodarczym. Do rejestracji spółdzielni potrzebne są dokumenty poświadczające, że założyciele spółdzielni to osoby:

- bezrobotne (na podstawie zaświadczenia z urzędu pracy),
- wymieniane w ustawie o zatrudnieniu socjalnym (na podstawie zaświadczenia potwierdzającego spełnienie warunków o których mowa w art. 4 pkt 2 ustawy o spółdzielniach socjalnych czyli np. zaświadczenia z zakładu lecznictwa odwykowego lub ośrodka pomocy społecznej), lub
- niepełnosprawne (na podstawie orzeczenia o stopniu niepełnosprawności lub innego równoważnego orzeczenia).

Uprawnienia spółdzielni socjalnych i ich członków

Środki na rozpoczęcie działalności spółdzielni mogą pochodzić z Funduszu Pracy. Środki takie przyznaje starosta (urząd pracy). Jest to pomoc jednorazowa.

➔ Wysokość przyznanych bezrobotnemu środków nie może przekraczać 3-krotnego przeciętnego wynagrodzenia na jednego członka założyciela spółdzielni.

➔ Wysokość przyznanych bezrobotnemu środków nie może przekraczać 2-krotnego przeciętnego wynagrodzenia na jednego członka przystępującego do spółdzielni socjalnej po jej założeniu.

Zasady przyznawania wsparcia założycielom spółdzielni socjalnej opisuje artykuł 46 ustawy o promocji zatrudnienia. Pomoc opisana w tym artykule przysługuje bezrobotnym oraz uczestnikom zajęć w centrum integracji społecznej (osobom opisanym w ustawie o zatrudnieniu socjalnym).

Osoby niepełnosprawne tworzące spółdzielnię socjalną otrzymują pomoc na podstawie artykułu 12a ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Mogą liczyć na jednorazowe środki w wysokości piętnastokrotnego przeciętnego wynagrodzenia. Pomoc ta ma formę bezzwrotnej dotacji na wniesienie wkładu do spółdzielni. Podobnie jak w przypadku pozostałych grup zakładających spółdzielnię, również i w przypadku niepełnosprawnych, pomoc przyznaje starosta.

Ustawa o spółdzielniach socjalnych wylicza następujące uprawnienia spółdzielni:

- zwalnia z podatku dochodowego dochody spółdzielni przeznaczane (wydatkowane w roku podatkowym) na społeczną i zawodową reintegrację jej członków,
- możliwość uczestniczenia w otwartych konkursach ofert na realizację zadań publicznych; podobną możliwość, opisaną w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, mają organizacje pozarządowe: stowarzyszenia, fundacje czy organizacje kościelne,
- możliwość korzystania ze wsparcia wolontariuszy.

Spółdzielcy mogą również liczyć na okresową (12 miesięcy) refundację kosztów składek ubezpieczeniowych.

Więcej o spółdzielniach socjalnych można przeczytać w opracowaniu z serii „Warto Wiedzieć Więcej” pt. „*Jak założyć spółdzielnię socjalną*”.

V. ZATRUDNIANIE OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W ORGANIZACJACH POZARZĄDOWYCH

Wiele organizacji pozarządowych pomaga osobom niepełnosprawnym. Część z nich powstała z konkretnej potrzeby, a powoływały je do życia same osoby niepełnosprawne. W takich miejscach kłopoty niepełnosprawnych – bariery, na które codziennie natrafiają, w tym również bariery na rynku pracy, rozumiane są szczególnie dobrze. Jednak rzadko przedsięwzięcia takie funkcjonują wyłącznie w oparciu o pracę i zaangażowanie niepełnosprawnych. Często do zespołu dołączają sprawni pracownicy, co sprzyja integracji.

Organizacje tworzone przez osoby niepełnosprawne i/ lub działające na ich rzecz rozwijają się i szukają pracowników. Zwykle głównym kryterium towarzyszącym rekrutacji będą kwalifikacje i przydatność do pracy na danym stanowisku. Kiedy jednak dwie osoby będą miały podobne kwalifikacje, a jedna z nich będzie niepełnosprawna, istnieje duże prawdopodobieństwo, że w takiej organizacji przyjęty do pracy zostanie właśnie niepełnosprawny.

Organizacje dają również pracę wolontariuszom. W tym przypadku zyskiem „pracownika” nie jest pensja, jednak praca wolontarystyczna to wiele innych korzyści, ważnych również dla osób niepełnosprawnych. Niepełnosprawny wolontariusz zwiększa swoje umiejętności zawodowe. Uczy się pracy wymagającej najczęściej dużej elastyczności. Wychodzi z domu i odnajduje się w nowym środowisku. Staje się bardziej pewny siebie. Nawiązuje kontakty, które mogą w przyszłości pomóc mu znaleźć pracę. Wolontariat jest często traktowany jako forma sprawdzenia nowej osoby, która, jeśli przekona kierujących organizacją co do swojego zaangażowania i kompetencji, ma szansę na zatrudnienie.

Organizacje to też pracodawcy

Organizacje pozarządowe – identyfikowane najczęściej z fundacjami i stowarzyszeniami – to instytucje o określonej, szczegółowo opisanej w ustawach osobowości prawnej. Choć bardzo często kojarzone z pracą wolontarystyczną i działaniami społecznymi, są również miejscem pracy dla wielu osób. Pod tym względem Polska nie wypada jednak najlepiej w porównaniu z innymi krajami. Nasz trzeci sektor wytwarza znacznie mniej miejsc pracy niż organizacje pozarządowe w Europie Zachodniej czy w Stanach Zjednoczonych. Organizacje pozarządowe są niedofinansowane. Ich źródła dochodów są niestabilne, nadal dość często grantodawcy przyjmują założenie, że nie dotują pensji czy kosztów administracyjnych (albo ustalają nieracjonalne limity tego rodzaju kosztów). Jednak profesjonalna (czyli skuteczna), realizująca wartościowe programy i spełniająca ważne cele społeczne organizacja nie może uniknąć prowadzenia księgowości, budowania lojalnego zespołu pracowników, dobrego kierownictwa, działania w zgodzie z przepisami BHP, kodeksem pracy i innymi przepisami. Jest pracodawcą i musi spełniać wymogi (nie tylko formalne) nakładane na innych pracodawców.

Niezbyt stabilna sytuacja finansowa, powoduje, że organizacje nie tworzą tylu miejsc pracy, ile mogłyby. Mimo to są dobrym miejscem na zdobycie doświadczenia zawodowego, uczenia się samodzielności i odpowiedzialności. Niepełnosprawni skorzystają na kontakcie z organizacjami również z tego powodu, że organizacje angażują się w tworzenie centrów integracji społecznej, klubów integracji i spółdzielni socjalnych, o których to podmiotach pisaliśmy wcześniej. Poszukując pracy, warto więc rozejrzeć się wśród organizacji pozarządowych. Ich ogłoszenia o pracę można znaleźć na portalu www.ngo.pl.